

Ələsgərova Zərifə İsrail qızı, Qurbanova Tamilla İmran qızı⁹⁹
İNGİLİS DİLİNDƏ BƏDƏN ÜZVLÜ İDİOMLAR VƏ ONLARIN
AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ QARŞILIĞI

Hər bir dil üçün əsas material sözdür və dil öyrənmək istəyən hər kəs gündəlik olaraq yeni söz və söz birləşmələri öyrənir. Həmin söz birləşmələrinin tərkibində idiomlar xüsusi yer tutur. İngilis dili idiom və idiomatik birləşmələrlə zəngin bir dildir. İdiomlara bütün üslublarda rast gəlmək mümkündür: yazıda, danışmada, bədii ədəbiyyatda və s. Hətta qəzetlər belə idiomatik ifadələrlə zəngindir.

İdiomların öyrənilməsi nə üçün zəruridir? İlk əvvəl «idiom nədir?» sualına cavab tapmaq lazımdır. İdiomları təşkil edən sözlər bir yerdə öz əvvəlki mənalarını itirir və birləşmə tərkibində yeni mənə çalarlığı yaradır.

İdiomatik vahidlərin həm quruluşca, həm də mənə və ekpressivlik çalarlıqlarına görə rəngarəngliyi onların üslubi istifadə imkanlarının zənginliyini təmin edən əsas cəhətdir.

İdiomlardan ədəbi dilin, demək olar ki, bütün üslublarında istifadə olunur. Lakin bu vahidlərin ən geniş istifadə meydanı, əlbəttə ki, bədii üslub və ictimai-siyasi üslubdur. Məhəbbət, nifrət, istehza, kinayə, gülüş, qəm-qüssə, eyham və s. mənə çalarlıqlarının daha bariz olduğu idiomatik vahidlərə həm bədii üslubda, həm də ictimai-siyasi üslubda təsadüf edilir. Bədii üslubda təsirliliyi artırmaq, canlı və obrazlı səhnələr yaratmaq üçün epitet, metonimiya və digər çalarlıqlara malik olan idiomlardan istifadə edilir.

Ümumiyyətlə idiomlar danışmaq-məişət leksikasının böyük hissəsini təşkil edir və danışmaq prosesində fikrin obrazlı, təsirli, bir sıra hallarda isə ironik-ekspressiv istifadəsinə xidmət edir.

İdiomları öyrənmək ilk baxışdan asan görünə bilər, əslində bu yolda bir sıra çətinliklərlə qarşılaşmalı oluruq. İdiomlar özlərinə məxsus quruluşa malik olan söz birləşmələridir. İdiomları təşkil edən sözlər bizə bəzən qəribə, qeyri-məntiqi və qrammatik cəhətdən düzün görünməyə belə, biz onlarda dəyişiklik apara bilmirik. Onlar dilin lüğət tərkibinə daxil olduqları kimi öyrənilməlidir. Beləliklə, idiomlar aşağıdakı quruluşa malik olan sözlərdir:

- İdiomlar dilin lüğət tərkibinə daxil olduqları kimi istifadə olunmalıdır; biz onları dəyişə bilmərik.
- İdiomları təşkil edən sözlər həm həqiqi, həm də məcazi mənaya malikdir.
- İdiomların özlərinə məxsus dəyişməz qrammatik quruluşları olur (Biz onların quruluşunda ancaq zamanı və ya əvəzlilikləri dəyişə bilərik).

Beləliklə, ingilis dili idiom və idiomatik birləşmələrlə zəngindir və onları öyrənmək dil öyrənən hər bir şəxs üçün zəruridir. Bu yolda bizə istək, diqqət, zəhmət və təcrübə köməklik göstərəcək. Sonda bir ingilis misalını yada salmaq istəyirik: *“Practice makes perfect and all things are difficult before they're easy”*.

Every language has some phrases or sentences that cannot be understood literally. Even if we know the meaning of all words in a phrase and understand the grammar completely, the meaning of the phrase may still be confusing. Many cliches, proverbs, slang phrases, phrasal verbs and common sayings pose this kind of problem. Phrases or sentences of this type are usually said to be idiomatic. One of the ways of mastering language is to learn its idioms. An idiom is a multiword expression whose units are mostly semantically ambiguous, i.e. individual units of an idiom may have several meanings. Idioms have always attracted attention of not only linguists but also everybody. They are an inseparable piece of spoken English. Expressions that are called idioms are used more widely in everyday conversations. Adam Makkai, in his book *Idiom Structure in English* sees the following criteria decisive for characterization of idioms:

1. the term idiom is a unit realized by at least two words;
2. the meaning of an idiom is not predictable from its component parts, which are empty of their usual senses;
3. idioms display a high degree of disinformation potential, i.e. their parts are polysemous and therefore can be misinterpreted by the listener;
4. idioms are institutionalized, i.e. they are conventionalized expressions whose conventionalization is the result of initially ad hoc expressions.

The idioms are organized into semantic categories — such as the human body, food, clothing, colour, number, animals, and nature. A large portion of idioms contains the image of human body parts. Azerbaijani and English are two different languages with their own cultural backgrounds. It is known that language and culture are related. In order to improve speech, make everyday conversations more natural, to increase comprehension one must understand idioms and have an ability to use them in his speech. Most people think that idioms present a difficulty in their speech. In many cases it is so. Because it is difficult to figure out the meaning of idioms. There are similarities and differences between Azerbaijani and English idioms. It is important to learn idioms and to translate them correctly into one's mother tongue. This article deals with English idioms which have in their structure a word, denoting a part of human body (hand, leg, heart, eye, head, ear, finger etc.) and their corresponding forms in Azerbaijani. Head, eye, ear, mouth, arm, leg, etc. are some common organs that are used in idioms. Body-parts idioms are frequently used in our daily life. Such types of idioms in modern linguistics are called *Semitisms* or *body-parts idioms* (from gr.soma- body).

Somatic phraseologisms are linguistic universals.

1. take (or put) it into one's head, come to believe it - başına girmək, inanmaq, ağına batmaq.

I have grave doubts whether she ought to be allowed to return to London in the present state of affairs, but she is so selfwilled that she might **take it into her head** to come up at any moment. J.Galsworthy. *The Man of Property*.

The bananas aren't so bad; you get a bit of fun out of them - criminals slipping on the skin. I eat bananas myself - that's what **put it into my head**. But I don't bite my nails. A.Christie. *Death in the Clouds*.

2. enter (come into) one's head, come into one's mind - başına girmək, ağına gəlmək.

"Do you mean to say," I asked, slowly adapting myself to the new idea, "that Dr. Bauerstein is a spy" Poirot nodded. "Have you never suspected it?" "It never **entered my head**." A.Christie. *The Mysterious Affair at Styles*.

⁹⁹ BDU

Among the friends of these two at this time was a certain Polk Lynde, an interesting society figure, whose father owned an immense reaper works, and whose time was spent in idling, racing, gambling, socializing - anything, in short that **come into his head** to do. Th.Dreiser. The Titan.

3.a bad (or poor) hand at something, not having special skill or special training - əlindən gəlməmək, qabiliyyəti olmamaq, təcrübəsiz, bacarıqsız, nədəsə zəif olmaq.

He would have liked to hurt 'the pet of the Panjoys' himself, but it didn't console him to hear Fleur utter that sentiment; it meant more from her than from himself, who, when it came to the point, was **a poor hand** at hurting people. J.Galsworthy. The Silver Spoon.

I'll watch him," Morrey said. They played poker beside the camp fire now and then. One evening Morrey drawled: "You're **a poor hand** at that trick, Frisco! I could do better myself." K.Prichard. The Roaring Nineties.

4.have something at one's finger-tips (or finger-ends), know a thing thoroughly - beş barmağı kimi bilmək, əlinin içi kimi bilmək.

I took off my wristwatch and put it at the top of the desk, within sight as I wrote, **I had at my fingers' end** the divises which made an answer easy to read. C.Snow. Time of Hope.

Naturally, one does not expect a magistrate to **have** all the details about the customers **at his fingers' ends** - pretty good, of course, remembering his clientele at all - but one can't just keep passing a thing like that off tactfully. P.Wodehouse. The Code of the Wooster's.

5. have a head like a sieve, be incapable of remembering anything - kütbeyin,

başiboş, huşsuz, unutan, heç nəyi yadda saxlamayan.

"It's true. **I had a head like a sieve**. However, the other young lady was most kind. She was sorry for my disappointment, and showed me everything in the kindest way." A.Christie. The Mysterious Affair at Styles.

6.have no head for something, be unable to understand something - başına girməyən, başı işləməyən, heç nə başa düşməyən, heç nə xatırlamayan.

And change every garment you have. This is unpardonable of me. I said - 'not for politics!' - I begin to think I **have not a head for** anything. G.Meredith. The Egoist.

...He had never been able to prescribe with the requisite accuracy of detail. In fact, he said he **have no head for detail**. Ch.Dickens. Bleak House.

7. prick up one's ears, pay sharp attention to something being said; listen closely - qulaqlarını şəkləmək, döyükmək, duyuxmaq, diqqətlə qulaq asmaq.

Biggers **pricked up his ears**. This social journalism was thin picking at best, and he had very few ways of turning an honest penny. Th.Dreiser. The Titan.

8.keep one's eyes open (peeled or skinned, or keep one's weather eye or weather -eye open), be on the alert; be on the look-out (for trouble, etc.); be watchful - diribaş olmaq, cıvraq olmaq, gözaçıq/ayıq-sayıq olmaq, zirək olmaq.

He offered me a hundred guineas to come down here and **keep my eyes open** -

said I'd got a reputation for being a good man in a tight spot. A.Christie. Ten Little Niggers.

'I don't mind saying I know a thing or two,' he admitted. 'I mean, I've **got my eyes peeled** all right. You can't put much over on me. S.Maugham. Gigolo and Gigolette.

Speck Jones and Bill Jehosaphat said they had never had any trouble with the blacks...They **kept their eyes skinned** in country where the blacks were known to be hostile, all the same: slept a good way from their camp fire, and tethered the horses handy. K.Prichard. The Roaring Nineties.

9.have (or keep) an (or one's) eye on, look after; watch; keep a watch on - gözü üstündə olmaq, gözdən qoymamaq, izləmək, nəzarət altında saxlamaq.

There, old Monty and Ma Buggins were always at hand and could **keep an eye on her**. K.Prichard. The Roaring Nineties.

And I think I ought to stay her to - **keep an eye on** things, you know. I.Murdoch. An Unofficial Rose.

He felt he'd be happier if he knew that some responsible person with expert knowledge was **keeping an eye on her**. A.Christie. Murder in Mesopotamia.

10.on one's toes, alert, ready for action - hazır olmaq, həyəcanlı olmaq.

"See, he's shrewd. Saved himself two hundred and fifty nicker notes. If you had been **on your toes** you could have told him you had Marion up the pole and with a birth imminent you needed a little nest egg. Now look at you. All you need to do now is flunk your law exams and bingo." J.Donleavy. The Ginger Man.

In Azerbaijani we use head-idioms, hand-idioms, eye-idioms etc. much. They can denote positive or negative meanings (yolunda baş qoymaq, baş əyməmək, başa bəla etc.; əl tutmaq, əl üstündə saxlamaq, əlaltı, gözü su içməmək etc.). Some idioms are guessed by the students easily because they use a similar idiom in their colloquial language. Sometimes they cannot understand the idiom because they have no similar corresponding idiom in their language. Contrastive analysis between Azerbaijani and English body-parts idioms help us to learn idioms better, use them in an appropriate situation correctly. While learning new idioms it is advisable to find their equivalents and use them in the conversations. Sometimes we cannot find equivalents and we use idioms of similar meanings. But it is necessary to use them in a particular situation correctly. Learners must use them frequently in their speech in order not to forget.

Literature

1.Spears A.R.American Idioms Dictionary.USA.1991.

2.Makkai, A. Idiom Structure in English. The Hague: Mouton, 1972.

3.Кулин А.В.Англо-русский фразеологический словарь.М.,Советская Энциклопедия, 1967,1264 с.

4.Ə.Nasıyeva.İngilis və azərbaycan dillərində somatik frazeologizmlərin struktur-semantik xüsusiyyətləri. Bakı, Nurlan, 2004.

5.Hornby A.S.Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English.Oxford University Press,2001,1539p.

6.İngiliscə-Azərbaycanca Lüğət. Bakı, Qismət, 2003, 1674 s.

7.Alekhina A.Idiomatic English. Minsk. Vishaya Shkola. 1982.

Açar sözlər: idiom, idiomatika, frazeologiya, bədən üzvlü idiomlar.

Ключевые слова: идиом, идиоматика, фразеология, идиомы с частями тела.

Key words: idiom, idiomatic, phraseology, body-parts idioms.

XÜLASƏ

**İngilis dilində bədən üzvlü idiomlar və onların
azərbaycan dilində qarşılığı**

Bu məqalə idiomların böyük hissəsini əhatə edən, danışıqda çox işlənən bədən üzvlü idiomlardan bəhs edir. İngilis idiomlarının azərbaycan dilində qarşılığının verilməsi idiomların öyrənilməsinə, nitqdə düzgün işlədilməsinə kömək edəcəkdir.

РЕЗЮМЕ

**Идиомы с частями тела в английском языке и их соотношение
в азербайджанском языке**

Данная статья посвящена идиомам с частями тела в английском языке. Их соотношение в азербайджанском языке поможет изучить идиомы и использовать их правильно в разговоре.

Rəyçi: dos.L.Ələkbərova